

LIZER

AN

OTRO 'N-ESKOB SANT-BRIEG HA LANDREGER

D'ar Veleien ha d'ar Gristenien eus e Eskopti

Ha Gourc'hennennou ar C'Hoareiz

evit blavez 1927 goude donedigez hon Salver

EUN DOUE A ZO

SANT-BRIEG

MOULLET EN TI RENE PRUD'HOMME

Mouller an Eskopti

1927

LIZER

AN

Otro 'n-Eskob Sant-Brieg ha Landreger

Dar Veleien ha d'ar Gristenien eus e Eskopti

HA GOURC'HEMENNNOU AR C'HOAREIZ

EVIT BLA 1927 GOUDE DONEDIGEZ HON SALVER

EUN DOUE A ZO

FRANÇOIS-JEAN-MARIE SERRAND

Dre drugare Doue ha beli Hon Tad Santel ar Pab,
Eskob Sant-Brieg ha Landreger,

D'AR VELEIEN HA D'AR GRISTENIEN EUS HON ESKOPTI

Peuc'h ha bennoz a-beurz Jezus-Krist, Hon Otto

HON BREUDEUR KER,

Ar bed, ma fell d'ean chom en e zav, a dle anzav
Doue hag e wiriou, a laren d'ac'h breman zo daou vla,
em lizer ar C'hoareiz. Ha, warlene, 'n eur goinz diwar-
benn ar Jubile hag an nerz a c'hallfe rei d'ar Gatoliked
da adneveât o spered kristen, e tigasen d'ac'h da zonj
ho poa an never, evel mempr eus ar Sosiete kenkoulz
hag evel den; da zerviji Doue da gentan. Met en amzer
a ren, siouaz ! n'eo ket awalc'h ankouât droejou Doue
ha lakât anê dindan dreid ; arru e ver en eun doare

ha na greder ken memes e zo eun Doue : kalz a dud a gaver, beteg en hon Bro, hag he deus-koulzkoude ar vrud da vean miret beo mat c'hoaz tan he te gristen, hag a nac'h rik e zo eun Doue ; darn all a zo ive bag a lavar na n'all den ebet gouzout dre zur pe e zo eun Doue pe na n'eus ket. Da berag eta, emê, koll amzer da zonjal ennan ? gwelloc'h è bevan evel pa na vije hini ebet.

Hag an dud fall-ze, kenkoulz an eil rumm hag égile, a zo ken aketus da stlabeau en dro d'ê o c'helennadurez a zismantr, ha da zifenn anei dre o zeod hag o fluen ken eo ret harpan ba nerzan fe ar re vad, rei d'ê da c'houzout eman ijin spered an den ha sklerijen e skiant vad a-du gantè ha diskoe d'ê, herve komz ar Roue David : na zo nemet tud diboell ha diskiant hag a c'ballfe laret na zo Doue ebet : « *Dixit insipiens in corde suo : non est Deus (1)* ».

I

Ar re a zonj gantè n'all ket spered an den mont beteg diskoe e zo eun Doue, (ha ret eo d'in komz eus ar re-ze, rag o c'helennadurez a ve kavet re alies, memes ebarz al levriou a zo etre daouarn ar vugale er skoliou hag e zo skrivet ennè e chom hag e chomo da viken Doue dizanve d'an holl), ar re eta a zonj gantè n'aller ket diskoe e zo eun Doue o dije c'hoant

(1) Psalm. viii, v. 4.

da lakât anomp da gredi, evel eur wirione anat d'an holl, an dra man : Anaoudegez ha skiant an den, emê, na n'a ket pelloc'h nag uheloc'h evit treou ar bed man, hag an den na n'all anaveout netra nemet ar pez a wêl dre e zaoulagad, a glev dre e ziskouarn hag a stok pe a vuzul dre e zaouarn. Neuze eta an treou, ha na n'aller ket stokan outé na gwelet anê, eman dreist galloud an den anaveout anê. Bean e vijent, herve komz unan eus ar muian gwiziek e-tonez an dud-se, arok ma tizroas ouz Doue, Littre e hano, « evel eur mor bras ha n'hou deus na bag na lien da vont warnan ha da dreuzan anean ». Da berak neuze klask gouzout eus pelec'h e teu an holl dreou ha piou an neus gret anê, peogwir kement-se a zo a-us d'ar pez a zisk d'imp hon daoulagad hag hon daouarn ? Ac'hanta na n'ouvefer e zo eun Doue nemet dre ma nije gret ar bed, ha tamm ebet dre vean bet gwelet pe bet krog ennan. Klask hag-en e zo eun Doue a zo eta eun dra diskiant, dreist da gomprénezou an den. Setu aze penoz e tispleg an dud fall o sonj.

Ar barz latin na oa ket ac memes sonj en e benn, pa skrive bean vo breman daou vil vla : « *Felix qui potuit rerum cognoscere causas* ». — Evurus, emean, an hini an neus gallet kavout e berak da bep tra. — Hag ar bugel, hag a ve dalc'hmad o c'houlen digant e dud pe e vistri. « Abalamour da betra ac'han ? », « perak aleshont ? », a vefe zouezet bras o klevet laret e tiskoef e c'houleñou e vije o vont da goll e damm penn, rak beteg neuze en nije kredet,

evel an holl, e tleer gwelet en e c'houennou eun tes-teni eman e spered o tihunan, ha memes seul vuioc'h ha diesoc'h a ra e c'houennou, ha seul lemmoc'h e ve laret ec'h è e spered. Hag en gwirione, hag-en n'eo ket ar spered a doug an den a-us da dreou ar bed-man ? Ha pa n'all ken daoulagad ar c'horf gwelet, hag-en n'eman ket neuze tro daoulagad ar spered da welet sklér, en e stumm, war bed an ideou ? Korf al loen a zo evel hon hini : bean 'zo warnan pemb dor digor war bed ar c'horfou da anaveout anè ; met al loen na n'eus netra e-tuont. Perak eta n'all ket e wiziegez mont pelloc'h evit sellou e zaoulagad nemet dre ma n'eus ket a spered ? Ha dre-ze e c'hallomp laret gant gwirione kement-man : laret n'hon deus droet ebet da glask eus pelec'h e teu pep tra ha dreist-holl da sevel hon ine beteg hon C'hrouer dre nerz hon spered, a zo harz ouzimp d'ober impli eus hon spered ha lakât anomp d'e nac'h ha da vevan evel tud sot, peogwir an den sot eo an hini an neus kollet e spered, pe an hini a gomz hag a vey evel pa nije kollet e spered.

Ar gelennadurez-se, hag a lavar d'imp na n'omp nemet loened, ac'h a kement a-eneb hon spered hag al lezennou a ren anean, ken n'eo ket posUBL, kaer e zo ober, he heuilh er vue pemdeiek, hag ar re wasan e-touez ar re a glask displegan gant o zeod ar gelennadurez diboell-ze a ve gwelet da gentan o loskel anei, p'o defe c'hoant da zifenn eun ide. Rag evit difenn eun ide, ec'h è ret d'è, pe o deus c'hoant pe n'o deus

ket, stag an ide ouz eun ide all ha tennan an ideou an eil diouz eben. Met penoz ober ze heb ober impli eus ar spered ha sevel a-us d'ar bed a ve gwelet ha santet ? Ha neuze, eun ide, memes enni hec'h-unan, a zo a-us d'an treou a ve gwelet gant daoulagad ar c'horf pe kroget ennè gant an dorn ; na ve gwelet, na klevet na stoket outi ; eman o chom, koulz laret, en eun estaj uheloc'h, en kambr ar spered. Gwelet a ret eta penoz an hini a lavar na n'a ket hon gwiziegez pelloc'h evit ar pez a welomp hag a zantomp dre hon c'horfou a zo henvel ouz eur baleer hag a stouv e hent dirakan. Evit ar pez a zo gwir, penoz e tiskooe d'imp eman ar wirione gantan ? Met n'all ket hen ober ; kaeroc'h so, n'all ket klask hen ober, rag evit diskoe na n'eus an den nag ide na spered, e renkfe ober impli eus ideou ha diskoe an neus eur spered. Pegen krenv eta ec'h omp ni ez-eün d'eun den evelse ! Adalek ma sav e vouez, e c'hallomp laret d'ean tevel, peogwir, herve hen e-unan, n'all ket tennan eun ide eus an all, dre ma n'eus nag ide na spered. E gwirione, droet hon deus ni da dremen en e gichen heb ober fet ebet d'ean, rak 'n em lakaet ec'h è en renk al loened, ha gant al loened na ve ket dalc'het kòz.

Hag arôk mont pelloc'h, e laran d'ac'h dustu : na sonj ket d'ac'h, Hon Breudeur Ker, e c'hallomp bean c'houezet ha laouen 'n eur welet, war an hent a gas hon spered da anaveout Doue, ar wirione skedus-man o sklérjenni hon c'hammajou kentan : an dud a zo oc'h enebi ouzimp, evit stouvan an hent dirakomp ha

harz anomp da vont war arôk, ac'h è ret d'ê ive stouvan an hent dirag ar spered ha dianzav anean. N'eo ket gwir eta, evel ma laren d'ac'h 'n eur gomans, eman ijin ar spered ha sklerijen ar skiant vad eus hon zu ?

* * *

Met n'eo ket awalc'h embann en neus hon spered droet da glask eus pelec'h e] teu pep tra ha da sevel, dre ar memes hent ha dre e nerz e-unan, beteg an Hini an neus gret an holl dreou, beteg Doue. N'eo ket awalc'h c'hoaz laret ec'h è gret ar spered da zonjal evel an diouar da gerzet, hag e vije enebi ouz o natur memes, härz ar spered pe an diouar d'ober o labour. N'eo ket awalc'h eta laret ober, met ober eo ret, rag en eur ober eun dra, e tiskoer sklér e c'haller hen ober. Gwejall, e-touez ar Gresianed, e oa eun den gwiziek war dreou kuzet ar furnez naturel, Diojen e hano : eun devez, o klevet tud diboell o laret, en eur gozeaden, na oa finv ebet ha n'alle bean finv ebet ebarz ar bed, 'n em lakaas, evit respont d'ê, da gerzet dirake, elec'h koll e amzer da ziskoe d'ê, dre gomzou, o devoa kollet o fenn, ha da zisplegan dirakê holl wiziegez e spered. Ac'hanta, ni ac'h a d'ober evel Diojen : evit diskoe e c'hallomp arruout, dre hon spered, da c'houzout e zo eun Doue, ec'h omp o vont da ziskoe e zo unan. Kredi a reomp na vo kavet ebarz ar roueden a glozflomp war ar sperejou, toull ebet dre lec'h ma c'hallfe unan benag diffilan, da vihanan mar geo eur spered eün servijet gant eur galon leal.

En de hirie, e ver gwell droet da glask ober ar sklérjenn war an amzeriou koz koz evit anaveout bue an dud kentan war an douar. Ha pa ve dizoloet eur c'havern benag elec'h ma sonjer e zo bet gwejall en amzeriou kuz tud pe eun den eno o chom, gant pebez preder ne ve ket klasket er c'havern-ze hag-en e zo ebarz tra pe dra hag a diskoe e vefe bet tremenet tud dre eno. Ma ve kavet tu pe du roud pe roud eus hon zud koz koz, pe eur skeudennik, alies difeson, war ar voger, pe marteze eur min diskolpet, piket, lemmet ha roet d'ean stumm beg eur goat, dustu e ve embannet : « Setu kavet treou hag a ziskoe bean gret da zervijan da eun dra benag ; met treou a seurt-se n'allont ket bean gret hep kaout an *ide* eus ar zervij goullet diganté ; met ive na zo nemet sperejou da gaout ideou. Eun den eta a zo tremenet dre ar c'havern-man ». Hag e vo laret : tud o deus skendenet ar voger man, o deus piket ha lemmet ar min-man. An dud gwiziek a lavar ze, ha na zeu da zen ebet ar zonj d'en em sevel eneb o lavariou. En gwirione, ober a rafe vad mont da laret d'ê en em dromplont ! Nag a zrouk-pedennou a glevfe an hini a rafe ze ! Ha c'hoaz e vije laret d'ean mont d'ar skol da berober e studi, arôk komz eus treou dizanve d'ean ! Met pegement a wap na vije ket gret anean, ma teufe da laret ec'h è 'n em c'hret an treou-ze evelse dreize o unan, hep sikour den ebet, ha hepken dre ar chanchamchou a c'hoarve bemde ebarz ar bed aboe an amzeriou koz. Kemer a rafent anean evit eun den diskiant !

Rézon kalz o dije, ha ma laran d'ac'h an treou-ze, e c'hallet kredi, Hon Breudeur Ker, n'eo ket dre c'hoant rebecha an dud gwiziek, met hepken dre ezomm da laret breman dustu pegen zouezet ec'h on o welet ar furnez a diskocer eno, o kouean, evit lèzel ar plas gant ar rezoniou paouran hag ar muian di-boell, raktal pa baouezer da glask roudou an den evit klask roudou Doue ebarz ar bed.

Ha koulzkoude, ma neus lezet an den e roudou, n'aller ket hen nac'h, war vogeriou pe war leur ar c'havernou ac'h è bet o chom ennê, gant pebez born kaer meurbed en neus sinet Doue e hano war gement tra er bed holl, ha pegen ézet n'eo ket an hano-ze da lenn evit an holl daoulagadou : ar furnez, ar spered, ar galloud dispar, a gaver en holl dréou, ha na deuont ket deus an treou o-unan, sklér eo, a renk dont war eün deus Doue ha nann deus lec'h all : « *Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annuntiat firmamentum* », a gan ar Roue David ; « an nenvou a gangloar da Zoue, hag ar stered a embann dre holl ec'h int deut eus e`zorn ». Hag-en, gwej pe wej, na n'o'ch ket bet chomet, eun nozvez hanv benag, kaer ha sklér, d'en em zonjal dirag ar stered diniver a dro heb ehan en bolz an nenvou ? Ha pa zeu d'ac'h da zonj pegen fonnus e vent kaset en dro, pac'h eus gouveet e zo anê milionou ha milionou, hag ec'h è al loden vrasan anê mil ha mil gwej brasoc'h evit an douar, a zo evel eur ganeten en o c'hichen, pa wélet anê o trei ken just evel rojou an horoloj justan, heb

an disteran tra kammed a-dreuz, peogwir e c'haller, blavejou ha blavejou arôk, merkan d'ê, dre garkul, o flasou, hep kaout aon d'en em dromplan memes an disteran tamm, e teu, dreize o-unan, en ho spered, komzou Voltaire : « Ar bed a nec'h anon, ha n'allan ket kredi e kerz an horoloj-se, ha na zo horolojer ebet ».

Herve Voltaire, n'am eus ket ezomm d'hel laret, an horolojer ac'h è ret mat kaout anean, n'eo ket hepken da lakât an horoloj da gerzet just, met memes evit ober an tammou anean ha da lakât anê asambles. Eveltan, sonjet ive eun tammig dirag ar pez ac'h on a baouez da zisplegan ha na chomet ket hanter hent gant ho sonj, met kaset anean beteg ar pal pellan, ha na chomo ket ho spered war varteze. N'arrufet biken da laret : ar stered a zo pignet aze a-us d'imp o unan, ha dreize o unan o deus kemeret ar pleg da drei, herve eul lezen hag o deus roet d'ê o unan. Ma larfec'h ze, e sonje ganac'h e vefec'h oc'h ober gwap, ha setu perak, ho taoulagad troet da gât an nenvou, e larfet : unan benag an neus hadet ar stered se en park bras ar bed, ken bras ken na wêl ket daoulagad an den penn ebet d'ean, hag an neus, e-tuont, gwisket d'ê al lezennou a ren anê. An hini an neus gret se a renk bean fur dreist-muzul, rag merk ar furnez eo an urz ebarz an treou, hag, en gwirione, an hini an neus gret ar bed an neus lakaet urz ebarz, rag ar stered, hag a zo milionou ha milionou anê, a c'hoari an dro an eil d'eben hag a ra an dro warnê o-unan, fonnusoc'h evit

n'eus forz pesort bar avel, hep stokan gwej ebet an eil ouz eben, ha hep dizrei eur meudad diwar an hent merket da bep hini. Hag e laret c'hoaz : an hini an neus gret ar bed a zo galloudus dreist-muzul ive, kement-se n'all ket bean nac'het. Ac'hanta an hini an neus diskoeet kement a c'halloud hag a furnez, piou a c'hallfe bean, ma n' è ket Doue ?

Ha breman, Hon Breudeur Ker, ma kuitaet bed ar stered, hag a zo ken bras, da ziskenn beteg an dra vihanan hag an disteran a zo, beteg an « atom », e vefet zouezet kement hag evel dirag ar stered o wélet ennan ar memes urz. An « Atom » eo al lodennig vihanan a c'hallei kaout eus an dra, n'eus forz pehini, pa ve lodennet ar muian ma ve gallet. Hag al lodennig-se, an « Atom » ze, na n'è ket bras, peogwir ebarz ar boultnen disteran a c'hallet gwêlet gant ho taoulagad, e zo milionou a « atomou ». Sellet eta ouz eun « atom » a-dreuz instrumanchou gwer ispisiañ, a-dreuz ar re wellan, hag a vrasa an treou da wélet, hag e wellfet ebarz, koulz laret, ar pez a welet 'n eur zellez ouz ar bed steredennet : en e greiz e zo eur voul vihan, hag a ve gret anei boeden an « atom », hag en dro d'ei milionou a re all bihanoc'h kalz, ha karget holl, evel ar voeden hec'h unan, a elektrisé. Hag ar boulou bihanan a ra an dro d'an hini vrasan tost da gen buhan hag eul luc'heden, ha koulzkoude e viront bepred an urz a zo merket d'è. Dirag an « Atom » evel dirag bolz steredennet an neuvou, dirag an urz parfet a zo ennè, eur gir hepken a zeuio war ho mu-

zellou : Doue, ha Doue hepken, eo an alc'houe a ro d'imp digor war ar misteriou-ze.

* * *

Ac'hanta, kavet e ve tud hag a zonj ganté ec'h int fur, ha na glevont ket ar bed, nag en bihan nag en bras, o embann e zo eun Doue hag o kanan e c'hloar : evitè, ar bed a zo mut : ar stered, emê, kenkoulz hag an atomou n'o deus ezomm ebet e vefe klasket petra int hag eus pelec'h e teuont, peogwir emaint evelse a viskoaz. Hag an urz a weler ennè en o zroiou a zeu d'è eus al lezennou a sentont outè. Ha setu o spered en peuc'h p'o defe laret se ! Paour kez tud ! na wêlont ket e laront giriou gculou hepken hag e komzont evel tud diskiant ! Lakaomp eta, ma karont, ze na ra d'in netra, e vefe éternel ar stered hag an danve anè, an « atom ». Bepred na chanch tamm ebet ar gision. Ar pez hon deus da c'houzout n'eo ket aboe pegoulz eman ar bed en e zav, met piou an neus savet anean evel eman, hag-en ec'h è hen e unan a zo 'n em c'hret pe ec'h è bet gret gant eun all benag a-ziavez d'ean. N eur laret e pad ar bed aboe dalc'hmad, perag a zo c'hoant da laret ? Eun dra hepken : ar pez hon deus laret dija breman souden hag ho piye mez o laret, nemet evit ober gwap e vije : ar stered se hag an danve anè a zo deut da gentan da vean eun dra benag ha goude d'en em lakat en o flasou dreize o unan. O klevet kement-se, raktal ho skiant vad a gri torz ; hag e

c'houplet diganac'h hoc'h unan dre besort burzud an treou-ze, ha n'o deus na bue na spered e neb feson, a vije trec'h d'an dud hag o dije ar galloud hag ar chans d'ober ar pez n'all ket an den ober !

Hag e c'houplet ive diganac'h hoc'h unan perag a zo kiriek e vank kement a berfekzionou d'ar stered-se ha d'an « Atom »-ze, rag an hini a zo neseser a zo e unan ha d'ean an holl berfekzionou. Hag e kriet holl gant rēzon : nann, nag ar stered nag an « Atom » n'allont ket bean komprenet dreize o-unan ; ret è bean kollet ar spered evit enebi ouz se. Ho skiant naturel ive en em zav gant nerz eneb ar pez a ve laret, pa glasker rei da gomprenn, dre al lezennou a ren ar bed, an urz zouezus kaer a zo ebarz ar stered, pa droont gant kement a herr en bolz an nervou, ha beteg ebarz eun « Atom », pa ve kement a vesk en diabarz. Rag, en gwirione, eul lezen a zo eur reolen roet hag ec'h è ret doujan anei. Ac'hanta, aman, piou an neus roet d'ar c'horfou-ze holl al lezen a heuilhont ? Int o unan ? Setu aze eun dra gwell zouezus. Etouez an treou a zo er bed, an den hepken a c'hall ober lezen d'ean e-unan ; na tra, na memes loen n'all hen ober, peogwir evit ober eul lezen, ec'h è ret kaout spered. Ebarz ar stered, pelec'h eta eman ar spered ? C'hoantat rei da gompren an urz dre al lezennou, n'eo rei seurt ebet da gompren, peogwir goude, ec'h è ret rei da gompren al lezennou hag ar re-man a zeu da vean sklêr hepken, pa vent staget ouz an Hini a zo fur ha galloudus dreist-muzul, ouz Doue. An hini eta n'oull ket kaout

Doue war e hent, hen diskoeet am eus eur wej c'hoaz, na n'eus nemet enn dra d'ober, 'n em dallan gant giriou bras, goude bean kollet e skiant vad.

* *

Evit nac'h Doue eta, ec'h è ret arôk bean kollet skiant vad ha spered : setu aze eur wirione splann, met c'hoaz e teu da vean splannoc'h, mar geo posubl, pa glever hon enebourien o klask disklerian d'imp penoz eo deut ar vue war an douar. Kemeromp eta eun dra benag, bue ennan, met lezomp a goste al loened hag o deus dija eur vue barfetoc'h, hag aretomp hon daoulagad war eur blanten vihan dister benag, war eur ieoten, ma karet. Eur ieoten a zo nebeud a dra, ha marvad n'hoc'h eus gret biskoaz fet d'ai, ken kustum evel mac'h oc'h da welet ieot ha da gerzet warnè ! Ha marteze e kav d'ac'h na dalve ket ar boan zellet ouz ar ieoten man eus a-dost. Ha koulzkoude, ma teurveet paran warni daoulagad ho korf hag ho spered, nag a dreou kaer a gaver ebarz ! Bean he deus grwiou, eur bern, branket an eil war eben, hag a ve dalc'hmad o labourât ha gant pebez nerz. Mont a reont en douar da gemer ennan ar boed an neus ezomm ar ieoten da vevan ha da greski. Met ar boed se, arôk bean mad da gemer, a dle bean preparet : ac'hanta ar grwiou bihan, ha na n'int koulzkoude netra da welet, o deus en diabarz anè, ar pez a zo ret evit ober boed mad gant an danvez-boed a gavont. Ha pa nefe ôzet ar grwiou

ar boed, evel ma plij d'ar blanten, neuze e teu ar sabr davitan hag a doug anean dre gant ha kant gwazien vihan da gement deilhen, da gement lagaden a zo, ha peb lodennig eus hon ieoten a sun eus ar sabr 'n eur dremen, ar pez a ra vad d'ai. Hag-en n'eo ket treou kaer, kement se ! Ha koulzkoude n'hon deus gwelet c'hoaz nemet eul loden eus hon flanten. Pa he deus kresket he c'hont herve he natur, ar blanten vihan ac'h omp ganti, a zispak eur vleunen. Pegen fin eo ar vleunen-ze, pegen kaer ive ha pegen brao juntet e kaver enni treou dishenvel, ha gant pebez preder ha furnez ec'h è reizet pep tra enni evit ma c'hallo ar c'hreunen kroui ha darevi. Hag ar c'hreunen eta, pebez tra burzodus ! Ar pez a vo archoaz eur blanten, eur ieoten neve, eman dija ar voeden anei ebarz ar c'hreunen-ze. Ha ma teu homan da gouean war eun tamm douar tomm ha mouest awalc'h, neuze e vo gwelet ar voeden ze o tispakan, o kreski, o tarevi 'n eur rei greun all, hag evelse eus an eil greunen d'eben epad kantvlaiou ha kantvlaiou. — Sonjet en kement-se. Pebez gwiziegez, pebez furnez, pebez galloud a zo bet ezomm evit ober ar blanten vihan-ze ! En he c'hichen, an treou kaeran, al labouriou talvoudekan gret gant an den, a zo gwall dister. Pegen pell e chomont dreki ! Ha koulzkoude e zo er bed kalz kaeroc'h evit ar blanten, ha bep mac'h a an treou war gaerât, merk ar furnez, ar wiziegez hag ar galloud dreist-muzul, hag a zo sinet war an disteran ieoten, a zo skrivet dounoc'h war bep tra : dirag holl dreou ar grouadelez, pa wêl

anê ouz a dost, an den 'n em gav zouezet muioc'h mui. Setu, ma keret, al lagad hag ar skouarn ! Daou dra estlammus meurbed ! Na pegen gwiziek na renke ket bean an hini an neus gret anê ! Al labouriou c'houek a weler en diabarz al lagad pe ar skouarn a zo kement anê ha ken fin ec'h int gret, ken e ver krog hepken en de hirie, goude meur a gant vlavez studi, da anaveout anê mad awalc'h. N'eus ket da laret, Hôn Breudeur Ker, spêred an den na n'all nemet bean zouezet ha 'n em santout gwell vihan dirak treou ken parfet, hag e teu da anzav, ha na wêl ket e c'halfer ober ahendall, eman dorn Doue eno.

Ac'hanta, bean e zo tud koulzkoude ha n'anzavont ket se, hag evit trei diwar an hent a gas da Zoue, o deus klasket d'hom spêred eun hent all hag a rei d'imp an holl dreou-ze da gompren, hag e laront, leiz o geno, ec'h è an Natur he deus gret an holl dreou kaer a zo ebarz ar bed. An Natur ! ha pa laront ar gir-ze, e plengont o fenn gant doujans, evel pa vije hano eun doueez. Hag en gwirione, rei a reont d'an Natur-ze gwall galz a vertu ! Arruout a ra, emê, d'ober kement tra he deus c'hoant, ha gouzout a ra an tu d'ober eun dra, hag hec'h oberou a zo gret dalc'hmad eus ar c'houekan, ar simplan, ar fonnusan, gant eur veraden nerz ha hep koll poan. Na c'hoarve netra ha n'he dêfe ket gwelet arôk ; na ve plas goulou ebet ha n'he dije ket eun dra benag mad da lakât ebarz. Setu aze eur skouer eus an talvoudekan, hag an den a dle klask, eus e wellan, arruout d'ober e labour evelti. C'hoant

hoe'h eus da c'houzout memes an treou ar muian kuzet eus ar bed ? Laret e vo d'ac'h : an Natur an neus gret se. An Natur eo an hini an neus gret ar ieoten, hag ar vleunen, hag ar c'hreunen, hag al loened, hag al lagad hag ar skouar, ha... pep tra. Pa vo laret ar gir-ze gant an ton deus se, na vo netra ken da laret, nag ive netra ken da c'houlen. Met ar c'wasan a zo evit an dud a bli ar gir ze d'ê, an Natur, ar Vamm-Natur, ma karet, n'eo nemet eur gir, kleuz ha trouzus evel eun taboulin, eur blusken heb boeden, ha ma konter war ar pez a zo en diabarz evit magan ar spered, e vefer en riskl da vevel gant an naon. Digoret al levr gret anean an « Dictionnaire », elec'h ec'h ê renket dre urz ha diskleriet holl giriou eur yez : An natur, e lennomp el levr-ze, ac'h ê hano an holl dreou a zo ebarz ar bed kemeret asambles. Ha breman lezomp ar gir Natur a goste, lakaomp en e blas ar pez a zisklêri anean, hag adlaromp hiniennou eus an treou hon deus lakaet breman souden war gont an Natur. Petra a c'hoarve ? Treou fentus, a dra zur ; chilaouet kentoc'h : an holl dreou asambles a wel arôk kement tra ac'h arruo ; an holl dreou asambles o deus dalc'hamd eun dra benag da lakât er plasou goulou ; an holl dreou asambles o deus an tu d'ober an dra ; ar ieoten, ar vleunen, ar c'hreunen, al lagad, ar skouarn a zo gret gant an holl dreou asambles. Piou, en gwirione, Hon Breudeur Ker, a c'houlf biken komz er stumm-ze ? Ha pehini eo an den a skiant ha na nije ket c'hoant c'hoarzin o klevet komzou ken divalo ?

Gwir ê, ar re a impli ar gir Natur a laro d'in, hen gouzout a ran, e roont d'ar gir-ze eun dalvoudegez ha n'eo tamm ebet an hini a ro d'ean an « Dictionnaire ». An Natur, emê, ac'h ê an nerz-se holl-c'halloudek a zo en kalon ar bed, nerz hag a zo fur ha speredet dreist-muzul : an holl dreou a zo renet ganti. Met, memes komprenet er stumm-ze, an Natur he deus ar memes si evel breman souden : kleuz eo ar gir, na n'ê netra. Petra a c'houller diganti ? Rei da gomprent kement tra a zo. Ha hi hec'h unan na ve ket goullet diganti 'n em rei da anaveout. Met, goudé bean gret eur sonj, ec'h omp zur penoz ar nerz-se holl-speredek, holl-wiziek, holl-c'halloudek, a ro an holl dreou da gomprent ha n'he deus ket ezomm d'en em rei da anaveout, n'eo ket an Natur e ve gret diouti, nemet dre lez-hano e vefe, met hec'h hano gwirion ê an O. Doue. Doue ha Doue hepken a c'hall bean laret kement se dioutan, ha skrivan e plas e hano, hano an Natur n'eo bet biskoaz nemet disleal. Setu petra a c'hoarve gant an dud a nac'h Doue : n'allont ket dizamman deus e hano hep bean ret d'ê raktal anzav anean dindan eun hano all ! Setu petra a c'hoarve gant : o menoz gaouiad a zeu da vean dizoloet hag a laka e kreiz eur sklêrijen skedus nerz ar wirione ; ar wirione n'all ket bean kuzet holl, ha pa ve pouezet war an tu, 'n em diskoe en tu all ! Setu petra a c'hoarve gant : dalc'het sonj eus se, Hon Breudeur Ker, bep gwej pa vo roet lans d'ac'h : klasket tennan diwar an ineou ar chaden gevier an neus lakaet en dro d'ê ar gelennadurez fall-ze. Na

laret ket ha na lezet ket laret en dro d'ac'h : an Natur an neus gret mad pep tra ; met laret ha diskoeet e tleer laret : Doue an neuz gret mad pep tra.

II

Eun den gwiziek an neus laret : « Doue ac'h eo ar C'hroaz-hent elec'h n'em gav holl henchou ar spered ». Hag, en gwirione, n'eus forz eus pelec'h e kemer e hent, ar spered a renk tremen dre ar C'hroaz-hent se, arruout eno abred pe divezat. Eno ec'h omp digoet, pa hon deus troet hon sellou hag hon spered trezek bolz an nenvou èlec'h e zo milherou ha milherou a stered o trei gant eun urz parfet, evitè da vean ken bras ha da drei ken fonnus. Eno ec'h omp digoet ive, pa hon deus gwelet a dost an treou zouezus a zo kuzet er bed munut-se a ve gret « atom » anean. Eno ec'h omp digoet c'hoaz, 'n eur studian ar vue ha 'n eur welet pegen kaer, pegen parfet ec'h eo eur c'hrouadur en bue.

Eno ive e tigofomp, 'n eur gemer eun hent all, 'n eur sellet petra a dremen en dro d'imp.

Eun dra hag a ra fet d'ean kement den a deurve digori e zaoulagad, eo ar chanchamanchou a zo er bed dre holl hag dalc'hmad. Stagest breman ho spered da zonjal war gement-se : kas a rei anoc'h war eün, hep mar, beteg anzav e zo Unan benag ha na chanch ket hag a zo a-zavez d'ar bed, da laret eo Doue.

Eun dra all c'hoaz hag a zo anat da gement hini a zell en dro d'ean : bean e zo treou ha na n'int ket bet

a viskoaz ; bean e zo ha n'emaint war an douar nemet aboe dec'h, an de arôk, hirie — ni da gentan — An treou-ze, hag a zo hirie ha na oant ket dec'h, na oa ket neseser d'ê bean, hag e c'halljent awalc'h bean chomet en netra. Ac'hanta, evit rei anaoudegez eus natur an treou-ze ha n'ê ket ret d'ê bean en neb feson, e vo ret mad d'ac'h mont beteg Unan benag a zo bet a viskoaz hag a zo neseser, beteg Doue.

Eun drivet tra ive a zo da wêl d'an holl : kement hini a zell pe outan e unan pe en dro d'ean, a wel ec'h ê muzulet e nerz hag e vent da bep tra ebarz ar bed. Dalc'het sonj eus se : hag ho spered a gaso anoc'h war eün bêteeg Unan benag, dreist-muzul, parfet ha neseser, beteg Doue.

Gwelomp an tri dra-ze an eil warlerc'h egile, ha diskoeomp ec'h ê gwir ar pez hon deus laret. Marteze e kavfet, Hon Breudeur Ker, ar pez a larfomp diès ha tenn da heuilh ; klask a refomp da vihanan bean simpl ha sklêr evit ma kompreno an holl.

* *

Ebarz ar bed, eta, eman an holl dreou o chanch dalc'hmad ; na dalve ket ar boan d'in pouezan war ar wirione-ze, skler evit kement den a zigor e zaoulagad. Sur mad, n'eo ket hon enebourien hag enebourien Doue o devo c'hoant da nac'h anei. Ar c'hontrel eo : klask a reont trei anei eneb d'imp, rak, emê, ar chanchamanchou a c'hoarve ebarz treou ar bed, ha dreist-holl ebarz ar re a zo ennê bue, a ro d'imp sklêr da gompreñ, hep ma ve ezomm da vont da glask eun

Doue, penoz an treou hag al loened a zo deut, tamm da damm, da vean evel emaint breman. Ha n'è ket awalc'h d'ê anzav e zo chanchamanchou ebarz an treou, al loened hag an dud, met mont a reont c'hoaz kalz pelloc'h : laret a reont e sent ar bed ouz eul lezen-veur, ha dre nerz al lezen-ze, ar bed, hag a oa da gentan nebeud a dra, a zo bet et a viskoaz bag ac'h ei da viken bemde war wellât ha war gaerât. Ret eo d'ê, e gwirione, komz evelse, herve kelennadurez ar skianchou en de hirie. Rag, na neus ket da laret, bean e zo treou, lakaomp ar vue, ma keret, ha na n'int ket bet dalc'hmad war an douar. Memes ar vue n'eman ket war an douar gwall bell 'zo. Ac'hanta ma c'hallont diskoe eus pelec'h ec'h e deut ar vue, hep goulen sikour Doue, met hepken dre nerz ar chanchamanchou a c'hoarve ebarz ar bed, e vo ret d'imp anzav an de ma teuas ar vue da zispakan war an douar, an de se ar bed holl a reas eur gammad vat war hent ar « Progrès », rag etre ar min hep finv hag ar blanten veo e zo plas d'eur galloud dreist-muzul. Eur gammad all, ken bras all, a reas c'hoaz ar bed an de ma tennas dre nerz ar chanchamanchou, eus bue ar blanten bue al loened. Rag al loen na ra ket hepken evel ar blanten, 'n em vevan, kreski ha rei ar vue da re all eveltan, met, e-tuont, mont a ra eus an eil plas d'egile, gwelet a ra, klevet a ra, santout a ra, hunvreal a ra, derc'hel a ra sonj. Ha petra laret, pa glever penoz nerz ar chanchamanchou he deus, dreizi hec'h unan, tennet eus bue al loen ine an den gant he spered hag he liberte ? Honnez, dre zur, a zo eur gammad vat war arôk !

Neuze eta e zo eun dra hag en em glevomp warnan ervad gant hon enebourien, arôk mont pelloc'h gant hon hent ; rag holl, ni kenkoulz hag int, ec'h anzavomp e zo er bed chanchamanchou, ha dre ar chanchamanchou-ze ec'h a ar bed war wellât ha war gaerât. Met breman pa c'houllomp digant hon enebourien dre benoz e c'hall ar bed chanch ha mont war wellât ? Dreizan e unan, eme. Hag en gwirione, n'allont ket laret ahendall, peogwir n'oullont ket eus Doue. Na vo ket diès d'imp diskoe ec'h è ret d'ê, evit laret ar pez a laront, pennboellan ar spered e unan ha komz evel tud diskiant.

Beteg pelec'h eta e renkont mont, mar o deus c'hoant da vont beteg ar pal pellan war an hent o deus keineret ? Beteg laret an dra-man, n'allont ket hen nac'h : « ar bed a ve bemde gwelloc'h ha kaeroc'h evit an de arôk ; bemde e kresk tenzor e binvidigez ». Alies e teu ar giriou-ze war o muzellou pe dindan o fluen. Emaint en eul levr skrivet bean zo eun ugent vla benag hag a zo bet komzet kalz anean. An hano eus al levr a ziskoe e-unan petra a zonj ar skrivagner : gret a ve anean « *L'Evolution Créatrice* », da laret eo : an treou koz a denn eus netra dalc'hmad treou neve, bue neve ha nerz neve. — Met an tenzriou-ze a nerz neve hag a vue neve hag a dalc'h da greski bemde, dre benoz e tigoeont war an douar ? Deus pelec'h e teu an treou neve-ze ? Deus pelec'h, dreist holl, eo deut souden war an douar ar vue, bue ar blanten da gentan, bue al loen goude ha, da dogan homan, bue an den ? Herve ar pez hon deus skrivet

uheloc'h, e laront, ha n'allont ket komz ahendall, peogwir a-ziavez d'ar bed na zo netra d'o menoz, e laront eta e teu an nerz neve, an treou neve hag ar vue neve-ze deus ar bed e-unan. Met neuze e sav dus-tu em sonjeneb d'an dud-se eun dra hag a laka anê nec'het bras, ken nec'het ken n'allont ket, kaer o deus lakât o holl spered da labourât, trec'han warnan, eun dra hag a ziskoe d'ê sklér mad emaint ebarz eun hent dall. Hag e c'houllan diganté: hag-en ec'h è sklér d'ac'h ar wirione-man : evit rei eun dra, ec'h è ret mat, arôk, kaout an dra-ze ? ya, marvad; hag-en ive ec'h è sklér evidoc'h en neus ar wirione-ze talvoudegez evit an holl hag evit peb himi, da laret eo, hag-en e welet sklér n'all ket an den rei na d'ean e-unan na d'ar re all ar pez na n'eus ket ? Ya, adare marvad. N'aller ket mont eneb se, keit ma zo c'hoant da derc'hel ar spered en e blomm.

Met neuze, a c'houllan c'hoaz diganté, penoz e kredet laret en neus roet ar bed d'ean e-unan ar vue na nevoa ket ? Aman, na vijen ket re zouezet o klevet anê, rag ar giriou bras a blij d'ê ken en em dallont ganté, 'n em sevel eneb d'am c'homzou : « Na laromp ket, emê, e ro ar bed d'ean e unan ar vue na nevoa ket ennan. Laret a reomp e zo digoet ar vue enna dre nerz ar chanchamanchou. » Hag e c'houllan diganté : « Petra eta a gomprenet dre ar gir-ze « Chanchamanchou » ? Eun nerz galloudus hag a vije a-ziavez d'ar bed ? Ya ? Mad sur, met gant plijadur e klevfen displegan madelezou an Nerz-ze, distag diouz ar bed hag a-us d'ean, hag a ve gret anei « Chancha-

manchou ». Ha sonjal a ra ho spered e c'hallfe bean chanchamanchou e lec'h all nemet ebarz an treou a zo o chanch ? Ac'hanta aman ec'h è ar bed eo e zo o chanch. Hag, e gwirione, ar bed ac'h è an hini a roet d'ean, dindan an hano a « chanchamanchou » galloud da rei d'ean e-unan ar vue na nevoa ket ! Neuze, vel just, ec'h eo achu ar göz. Nann, n'est ket dre e c'hal-loud e-unan e chanch ar bed hag ec'h a war gaerat. N'all ober kement-se nemet dindan dorn Unan benag hag a zo a-ziavez d'ean hag a-us d'ean, Unan benag hag an neus eur galloud dreist da c'halloud pep tra, an Hini a ve gret anean Doue.

* * *

Er memes kroaz-hent ive ec'h arrufomp, ma kemeromp eun hent all, an eil a gomzemp anean uheloc'h pa laremp e zo treou ha na n'int ket bet a viskoaz, a zo hirie ha na oant ket dec'h pe an de arôk. An holi dreou krouet a zo evelse, ha dreist-holl ar re a zo bue ennè. Gwelomp eta petra a dleomp da zonjal war ar poent-se.

Ma viret dirag ho spered ar wirione am eus digaset ar zonj anei breman soudan : den na n'all ref ar pez na n'eus ket, neuze e teufet èzet a-du ganin, pa larin : n'eo ket posubl d'eun dra ha n'eo ket bet a-viskoaz, dont eus a netra dre e c'halloud e unan, met ret è d'ean bean krouet gant eun all. Rag eun dra, lakaomp eun min, ma keret, ha na n'eo ket bet a-viskoaz, a zo bet eun amzer na oa netra. Neuze, ma vije deut, deus a netra e oa arôk, da vean eun dra benag dre e

c'halloud e unan, ar min-ze an nije roet d'eau e unan ar pez na nevoa ket, da laret eo an natur vin. En gwirione, eun dra ha na n'eo ket bet a-viskoaz a zo bet tennet eus a netra gant eun all. Ha heman ? Hagen en nevoa, ya pe nann, e natur dre e c'halloud e unan pe dre c'halloud eun all ? Ha ma neus bet e natur digant eun all all, beteg pelec'h e vanke d'imp zouzan evelse ? Ret eo d'imp mont beteg Unan, hag an neus roet o natur d'an holl dreou, ha na n'eus bet e hini digant den. Met hag-en ec'h è ken ret se sevel beteg hennes ? Daoust ha n'allfe ket an den sonjal eur rigennad treou evel eur chaden hep fin ebet, astennet hed an amzeriou treménet ? Rag, evelse, an eil tra a zo gret gant egile, gant an hini a zo arôk d'eau, ha biken na n'arrufomp en penn ar chaden, biken n'allfomp boule'han ar rigen-ze, peogwir n'he deus penn ebet. Sonjet ar pez a garfet eur rigen evelse hep komansmant, ze na zervij da vann ebet. Hed ar rigen na ra netra d'ar gôz. Perak se ? Fe zur, ar rigen-ze n'he deus netra d'ei hec'h unan a-zavez d'an treou a zo oc'h ober anei, ha peogwir peb hini eus an treou a zo oc'h ober anei a zo bet krouet gant eun all a-zavez d'eau, ar rigen a-bez ive, neuze, a zo bet krouet dre c'halloud eun all a-zavez d'ei. Kement-se a zo sklêr evel an heol da greiz-te.

Koulzkoude mar an neus poan ho spero o heuilh anon er stumm-ze, komzomp er stumm all ha laromp ar memes tra gant chiffrou. Eun dra, arôk bean tennet eus a netra, na gont ket, vel just, ha ma ve c'hoant neuze da skriwan dre chiffr e dalvoudegez, e ve lakaet

ar « zero ». Met hag e lakafec'h asambles eur rigennad treou ha, da c'hortoz dont da veau eun dra benag, n'o deus talvoudegez ebet, pesort chiffr a gavfet ? eur rigennad zeroiou ha ze na ra biken nemet zero. Hirraet ar pez ho po c'hoant ar rigennad-se, na refet biken eur gammaid war arôk : na gavfet nemet zero ha zero dalc'hmad. Evit kaout eur chiffr a dalvoudegez, ec'h è ret d'ac'h klask a-zavez d'ar rigen hag anzav e zo, a-us d'ei hag a-zavez d'ei, Unan hag an neus tennet an holl dreou eus a netra, hag a zo hen e-unan ar pez ac'h è dre natur. Met Heman, pesort hano a refomp d'eau ?

Na n'eus ket lezet anomp da glask e hano, Hon Breudeur Ker, deut è hen e unan da rei anean d'imp. Lenn a reomp er Skritur Zakr an istor man : pa roas Doue da Voyzes karg da vont da rei e urziou da Vobl Israel, evit tennan anè holl eus tre skilfou an Ejypsianed, Moyzes a gemeras aon : nec'het e oa o sonjal penoz e vije digemeret gant e genvrois, ha penoz e kredfent e teufe an urziou-ze a-beurz Doue. — « Ha ma c'houllont diganin, a laras da Zoue, piou a gas anon d'o c'haout, petra a larin d'e ? » — « Laret a ri d'è, eme Doue ; an Hini a zo a gas anon d'ho kaout. » An hini a zo, eta, hag a zo dre e natur, ac'h è Doue e hano.

Met darn marteze a gav c'hoaz toull da enebi : « C'houi ho peus c'hoant, emè, e vefe Doue an hini ac'h è e natur bean hag a zo, dre ze, neseser. Met perak na vefe ket ar bed e-unan an Hini neseser-ze, hep klask pelloc'h ? » Perak ? Eun dra a zo hag a ziskoe na n'e ket neseser ar bed. Pe tra 'ta ? An dra man :

ar bed ha kement tra a zo ebarz ar bed a chanch dalc'hamad, evel hon deus gwelet c'hoaz. Ha petra eta a zo ebarz eur chanchamant hag a ziskoe na n'eo ket neseser an dra a chaneh? Displegomp an daou c'hirze, « chanch » ha « bean neseser » : ar pez a zo neseser, a lavar d'imp an « Dictionnaire », na n'all bean nemet evel eman, ha chanch ac'h è bean en eur stumm eun devez ha bean en eur stumm all eun devez all. Ha neuze, ma santet n'eo ket deut c'hoaz splann awalc'h ar sklérijen d'ho spered, chilaouet kementman : setu aman, ma keret, eun dra bag a c'hallet laret dioutan : hirie eman da wêl d'imp en stumm ma stumm, met arch'oaz e c'hallfe bean ahendall; piou eta a sonjfe biken ec'h è neseser d'an dra-ze béan evel eman hirie? Den ebet, zur mad, pe en em zislarf e gomzou an eil egile. Peotramant neuze, e vije ret laret penoz ar pez a zo neseser ebarz an dra-ze na deu ket deus an dra e-unan, met deus an treou a-zavez, ha dré ma chanchfe ar re man, an dra-ze ive a vije neseser d'ean chanch. Met, e gwirione, pe gomzer eus ar bed ha pa larer ec'h è neseser, na zonjer ket ebarz eun nerz benag hag a veze a-zavez d'ar bed, met eun nerz hag a zo evel elven ar bed holl en e diabarz. Ha neuze an nerz-se n'allfe ket bean a-zavez d'ar bed, peogwir, herve menoz hon enebourien, ar bed a zo tout, ha na zo netra a-zavez d'ean. Sklér è eta na n'è ket neseser ar bed, ha na n'all ket bean ar pez ac'h è dre e c'hallooud e unan. An Hini a zo neseser ha, dre-ze, heb an disteran chanchamant, n'eo ket ar bed è, met Done.

Ha breman kemeromp hon zriet hent, an hini diwean : heman ive a gas d'ar c'hoaz-hent elec'h 'n em gav an henchou all, a gas da Zoue. Netra en dro d'imp na ni hon unan na zo dreist-muzul, met kement tra a zo er bed a zo striz pe strisoc'h an eil evit egile. Ma sellomp ouzimp, e wêlomp ec'h è nebeud a dra hon c'horfou. Nebeud kaer ive a blas ac'h a, ebarz ar bed, gant al loened hag ar gwe, memes ar re vrasan. Beteg an douar, an heol hag ar stered, int ive, evitê da vean bras bras, n'emaint ket dreist-muzul, peogwir ec'h anaveer o ment, ha peogwir hon daoulagad a ziskoe d'imp peb hini anè ebarz eun tammig plas dister en bolz an nervou.

Komz a rin breman eus hon beli war an treou ? Galloud hon lagad, hon skouarn, hon daouarn, hon zeod, tenzoriou hon gwiziegez, ijin hon spered, nerz hon ioul a zo gwall vihan ha gwall dister, hen gouzout a reomp holl, siouaz ! Ac'hanta, o wêlet n'eo ket bras plas na galloud pep tra ebarz ar bed, e tenomp adare da c'houzout ar pez a zo bet diskleriet d'imp 'n eur sonjal ebarz an treou a zo dalc'hamad o chanch, hag ive 'n eur sonjal ebarz an treou na n'int ket bet a-viskoaz war an douar. Eur zell war an treou a zisk d'imp eta pegen pell emaint diouz ar berleksion, ha, dre-ze, pegen just e tleont plegan dindan Unan hag a zo parfet ha dreist-muzul, hep pehini na vijent netra ha pehini a c'hall rei da gompreñ, ha hini all ebet nemetan, dre benoz, ec'h int deut breman da vean eun dra benag.

Gallout e c'hallfemp dustu rei eur rèzon hag a ziskoef mad awalc'h penoz kement tra ac'h è muzulet d'ean e vent hag e c'halloù n'eman ket er bed dre e nerz e-unan, na n'e ket eta neseser, rag ma vije kont ahendall, ma c'halife treou a seurt-se bean neseser ha dont eus a netra dre o nerz o unan, kement tra a c'halifer sonjal kaeroc'h ha galloudusoc'h evit an treou a vije 'n em c'hret o unan, a dleje ive dont eus o netra dre o nerz o unan eveltê, peogwir o deus muioc'h a c'halloù hag a ijin. Met dre ma chom an treou galloudusoc'h se e netra, e c'haller laret ive na n'e ket bet 'n em c'hret ar bed-man, evel eman, dreizan e unan. Met, mar gè mad ar rezon-ze, bean hon deus re all kalz kenvroc'h da diazei ar wirione ac'h omp o tifenn. Setu int aman.

Eur berfekcion, mar be kemeret enni hec'h unan, distag diouz kement tra a zo ahendall, a zo, dre he nerz hec'h unan, dreist muzul. Kemeret ar berfekcion-man, pe ar berfekcion-ze, vel ma karfet, hag e wëlfet ec'h è gwir ar pez a laran. Setu ar skiant, setu ar vue, setu ar bean, ter berfekcion : sellet anê eta hepken evel skiant, evel bue, pe evel bean. Ac'hanta ret è d'ac'h rei d'è ar pez a zo kuzet dindan ar giriou skiant, bue, bean, hag ar pez a zo kuzet dindanè a zo dreist-muzul. Neuze eta, pa ve, evel war an douar-man, eur berfekcion ebarz enn dra benag, etre peder moger eur prizon, koulz laret, n'eo ket hi, peogwir dre natur eman dreist-muzul, a c'hal rei da gompreñ abalamour da berag e.zo harzou en dro d'ei. Ha breman, pa zeller ouz ar berfekcion, nann distag diouz kement tra a

zo, met evel kemeret ganti korf ebarz an treou, neuze ar berfekcion a ve krennet diwarni hag a dle kemer muzul an treou e tigoe d'ei bean ebarz. Ar stumm da gomz e-touez an dud a ro d'imp da c'hoùt kement-se ive. C'hoant e zo, e-touez an dud, da gomz eus ar skiant, ar vue, ar bean, evel pa vijent 'n em c'hret den en unan benag ? Na n'eus ket dek stumm da laret se, na zo nemet unan hepken : Hennes ac'h è ar skiant memes, ar vue memes, ar bean memes, da laret eo, ar skiant, ar vue, ar bean a zo ennan kement ha ma c'halloùt bean, dreist-muzul. C'hoant hoc'h eus, er c'hontrel, da ziskoe ec'h è koac'hét nerz eur berfekcion en unan benag ? Ret e vo d'ac'h laret neuze : Ennan e zo skiant, bue, bean. Ar gir-ze : « ennan e zo », a ziskoe skler penoz ar skiant, ar vue, ar bean n'emaint ket oc'h ober diaze e natur, met a zo deut eus a-ziavez da binvikât anean, hag a zo 'n em juntet ouz e vuzul. Aman ec'h adkrogomp adare gant ar rezoniou hon deus displeget dija diou wej : an hini an neus bet ar perfekcionou-ze, mar an neus bet anê digant eun all, ha heman digant eun driet, ha kementse a digoe dre n'eman ket en hini ebet anê ar perfekcionou-ze dreist-muzul, ec'h è eta ret mont pelloc'h evit an driet, hag ive pelloc'h evit neus forz pehini a c'halfec'h lakât da astenn ar rigen : ret è sevel a-us d'ar rigen-ze ha mont beteg ar berfekcion dreist-muzul. Homan hepken n'he deus ket ezomm eus re all da rei anei da gompreñ, met dreizi e kompreñer an perfekcionou holl, rag hi eo ar vammen anê, hag ar re-man na n'int nemet eur skeuden diouti. Met ar

berfektion dreist-muzul ze ac'h è an Hini a zo ar Skiant memes, ar Vue memes, ar Bean memes ; n'am eus ket ezomm da laret d'ac'h e hano, anaveet hoc'h eus Doue.

Gwelet a ret eta, Hon Breudeur Ker, kement hent a gemer spered an den a gas war eün da Zoue, hag evit tremen hep gwelet Doue, ec'h an war gredi muioc'h mui ec'h è ret hepken ober eun dra, zerr an daoulagad. Doue eo an Hini a laka ar sklêrijen war dreou ar bed, ha hepan, hon spered na welje ebarz ar bed nemet tevalijen, ha na gomprende netra. Ha n'eo, ket awalc'h laret na gomprende hon spered netra, met, e-tuont, e teufe da goll e boell hag e skiant-vad.

* * *

Eun Doue, eta, a zo : evit lakât ar wirione-ze e kreiz eur sklêrijen vrasoc'h c'hoaz, greomp, arôk achui, eur fagoden vihan elec'h e tastumfomp ar pez a zo an tal-voudekan ebarz ar rônziou holl hon deus displeget bete vreman.

Holl ec'h è ret d'imp anzav e zo ebarz ar bed eun urz zouezus, ken padus evel mac'h è kaer. Evit an dud na n'oullont ket anzav e zo eun Doue, dre biou ec'h è deut an urz-ze ebarz ar bed ? Eun *Nerz* dall, emê, hag a ra he labour deus ma tigoe an treou, hep gouzout petra he deus d'ober. Kredi a rec'h, Hon Breudeur Ker, penoz eun Nerz dall hag a stag war eûl labour hep gouzout petra eman o vont d'ober, na n'all lezel war he lerc'h nemet dizurz ha dismantr ? Mad e ret kredi ze, hag an holl dud a skiant a gred se evel-

doc'h, ya, keit na vo gir ebet diwarbenn Doue. Met, raktal ma ve komzet eus Doue, neuze e ve roet d'an Nerz dall ze an holl c'halloud, hag evelse eun Nerz dall a zeu da vean mammen eun urz kaer ha padus ! Setu aze eur poent kentan hag e welomp enebiez etre an ideou a zo en penn hon enebourien.

Ha pa glaskont lakât eun tammig urz ha poell en o spered, ec'h eont eus an eil tra diskiant d'egile. Ma teu eun urz ken kaer ha ken padus, emê, eus an Nerz dall a zo stag ouz ar bed, na n'eus ket a lec'h da vean zouezet eus se, rag an Nerz ze a zo sturiet gant lezennou. Met ma c'houllet diganté : piou a ro he lezennou d'an Nerz-ze ? e laront : den ebet. Hag eus pelec'h eta e teuont ? Aman na n'eus ket da choaz : renkout a reont dont eus an Nerz hec'h unan a zo o kas ar bed war arôk. Met ec'h omp a baouez da laret ec'h è dall an Nerz-ze, ha na n'anave netra, na hent na tu. Penoz neuze e c'hallife rei lezennou d'ei hec'h unan ? Ober lezennou a zo digori henchou evit diskoe dre belec'h e tleer tremen da vont en eun tu benag, hag an Nerzman n'ouve ket da belec'h he deus da gas ar bed na dre belec'h e tle tremen. Pelec'h eta e c'hallife rei lezennou d'ei hec'h unan ? Derc'hel bepred da laret e ra, a zo laret ya ha nann war an dro. Setu eta adare luiet kuden o spered. Ha luian a reont anci c'hoaz muioc'h-mui, pa laront leiz o geno ec'h è gret an treou veo gant eun Natur dall, hep skiant na furnez, ha koulzkoude an treou veo a zo tapet ken brao en o c'horfou, a zo juntet ken kaer ouz ar bed a vevont ebarz, ken ma tougont splann ennè merk eur spered

hag eur furnez dreist-muzul. Setu pelec'h, Hon Breudeur Ker, pa heuilh-penn-da-benn e lezennou, en em gav spered eun den ha na n'oull ket anzav e zo eun Doue : arruout a ra da enebi outan e-unan.

En gwirione, pebez sakrifisou n'oullont ket digant o spered, an dud a nac'h e zo eun Doue ! Ober a reont d'ean plegan c'hoaz dirag an diou falz-kreden man : anzav da wir, da gentan, e c'hall ar bed hag a zo hep bue, rei ar vue da iot ha d'ar gwe, e c'hall ar bed ha na zant netra rei ar vue d'al loened, e c'hall ar bed ha na n'eus na skiant na spered, rei d'an den ha skiant ha spered ; anzav da wir, ive, ec'h arru ar bed da vean bemde pinvidikoc'h ha galloudusoc'h hep kemer netra eus a-ziavez d'ean, peogwir a-ziavez d'ean na zo netra. Na zo netra, eta, hag a c'hallfe pinvikâr bed, ha memes tra e kresk e binvidigez.

Zouezet e chomet dirak kement še ? Hag e c'houlet dre benoz e c'hall an den arruout da zonjal ha da laret treou ken diskiant ? Siouaz ! Eun den gwiziek, Pascal e hano, a ro d'ac'h ar respont, pa skriv : « Ar galon he deus rôzonou ha n'anave ket ar spered anê. » Hag aman da wêlet hag-en e zo eun Doue, ec'h è ret d'ar galon evel d'ar spered bean a-du. Ar wirione-ze, evel am eus laret da zigori ma lizer, a zo disploget berr ha skler gant ar Roue David en e Psal-mou : « En e galon, emean, an den diskiant a lavar na zo Doue ebet ; *Dixit insipiens in corde suo*. En e galon, ha nann en e spered, evit diskoe ervad n'eo ket e spered a doug anean da nac'h Doue.

An den a ve, alies ha hep rôzon, prest en e galon

da enebi ouz Doue, rag Doue ac'h è ar Mestr, hag an den na blij ket d'ean kaout eur Mestr ha senti. Ar youc'haden skrijus « *non serviam*, nan, na zentin ket » losket gant an drouk-ele a gav eun hekleo en e galon. Ha setu perak, pa arruer da gomz eus Doue, eman en disfi dustu, evel pa vije Doue eun enebour an nije d'ober bean war evez evit en em difenn dioutan. Setu perak, ive, an nefe kement a boan o tigemer ar rôzonou ar pouneran, an talvoudekan, ar justan, e ve troet ken èzet gant rôzonou fôz ha memes gant lavariou diskiant pe fentus. Setu perak c'hoaz e tigemer, evel mouez ar furnez naturel, rezoniou hag an nije mez o tisplegan anê, ma vijent diwarbenn eun dra all benag nemet Doue.

Ya, an den, en e galon, a zo alies prest da enebi ouz Doue. Da vla, en hon lizer a C'hoareiz, hon do c'hoaz al lans da ziskoe pegen gwir ec'h è kement-se, pa gomzfomp eus ar poaniou a c'houzanver war an douar, hag a glasker, a-wejou evel bugale en gwirione, trei anê eneb madelez Doue.

Na n'allomp hirie nemet kemer true a greiz hon c'halon diouz ar re-ze, hag a zonj ganté, an dud paour ! eman sklêrijen o spered a-du ganté eneb Doue ; na welont ket, 'n eur vagan o spered gant treou diboell, emaint o peurlac'h anean e kreiz an dezenor. Pedomp ive ha pedomp kalz, evit ma teuio o c'halon da lezel e frankis gant o spered, hag evit ma 'n em unanfont ganimp da embann e kreiz al levenez, ar wirione o devo kavet gant an evurusted : Eun Doue a zo, adoromp anean, trugarekaomp anean, meulomp anean da viken.

SETU PERAK :

Goudé bean pedet an Otre Doue,
Ha 'n em glewet gant Otrone Chalonied Iliz-Veur
Katedral Sant-Brieg,
Hon deus gourc'hennet hag e c'hourc'hennennomp
ar pez a zo aman warlerec'h-:

ARTIKL I

Digas a reomp da sonj d'ar gristenien, eo gourc'hennet gant an Iliz da gement hini a zo eur bla war-n-ugent achu ha n'eo ket c'hoaz krog en tri-ugent vla, iun bemde, nemet da zul, e-pad ar C'Hoareiz ; ha, da gement hini a zo sez vla achu, ober vijel : de Verc'her-ar-Meur ; peb gwener ha peb sadorn, e-pad ar C'Hoareiz ; ha, gant an Daouzek-Deio, da verc'her, da wener ha da sadorn.

ARTIKL II

Koulskoude, gant permission Hon Tad Santel ar Pab, roet an 22 a viz C'houver 1922, e vo groet en Eskopti vijel d'ar merc'her elec'h d'ar sadorn e-pad ar C'Hoareiz.

ARTIKL III

Gallout a c'heller dibri kig de Iaou-C'hemblid ; ha, da Sadorn-Fask, adaleg kreiste, e vo achu da iun ha da vijel ar C'Hoareiz.

ARTIKL IV

E-maëz ar C'Hoareiz e zo vijel kuit a iun, peb gwener ; iun ha vijel en de diarog ar pevar gouel bras-man : gouel ar Pentekost, gouel ar Werc'hez

Hanter-Eost, gouel an Oll-Sent ha gouel an Nedeleg.

Koulskoude, herve ar c'hustum aboe gwejall amzer, en hon Eskopti na vo na iun na vijel de sadorn ar Pentekost, nag ive de 'rök gouel ar Werc'hez Hanter-Eost dre bermision Hon Tad Santel ar Pab.

ARTIKL V

N'eo ket difennet dibri e-pad ar C'Hoareiz kig ha pesked d'ar pred.

E-kerz ar C'Hoareiz, e c'heller ive dibri uo, de Wener ar Groaz zoken.

Ar re 'zo dleet d'e iun, n'allont, en deio iun, dibri uo nemet d'eur pred hepken.

Gallout a c'heller implian bemde leaz hag amann gand ar pred bahanan zoken.

Gallout a rer implian bloneg ha zoa d'ober souben ha da òzan boed, en deio iun ha vijel, koulz en tri de diwean-euz ar Zun Santel hag en amzer-all.

ARTIKL VI

An Otrone Personed, beleien ar c'houencho hag ar c'hovezour, a roio brasoc'h dispans c'hoaz, mar be ret, d'ar re a c'houlenno digante.

Kelenn a refoint start ar gristenien da ziwall ouz an evaj hag ouz ar vêventi ; rag an tech fall-ze a zo, evel eur gwall walen, o waskan hon bro.

ARTIKL VII

An Otrone Personed a alio ar gristenien da gomunian gant Pask peb himi en e Iliz-parrouz ; neb an nije groet e-lec'h-all e gomunion-bask a dle hen rei da c'hout d'e Berson.

An Amzer Bask a zigoro ar bevaret sul eus ar C'Hoareiz, hag a glozo d'an eil sul goude sul Fask.

Ar vartoloded, a ia da besketa da bell bro, a c'hallo ober o fask adaleg miz C'houever.

ARTIKL VIII

Alian a reomp ar Bastored da zarmon diou wech ar zun, e-pad an C'Hoareiz, ha d'ober Hent ar Groaz da wener. Goude, e vo galiet rei Salud ar Zakramant.

ARTIKL IX

Pidi a reomp ar gristenien da ren bue santed, da vean devot d'an ofiso, da zont d'ar zarmonio, da ziwall eus ar pec'hed, da laret ar pedenno, en o zi ; ha, da rei *Aluzen ar C'Hoareiz*, peb hini herve e zanve.

Astenn a reomp an dorn da c'houlen, en han' Doué, an aluzen-ze digant holl gristenien an Eskopti ; rag, mac'h eo dleet en peb amzer ober aluzen, koulz a ve, neb an neus peadra, a renk ober aneig gant mui a volonté vad c'hoaz.

N'eus forz pegen bihan e ve aluzen ar paour, tenna ra, war-n-an ha war e di, bennoz an Otro Doué.

ARTIKL X

Aluzen ar C'Hoareiz a vo roet en o dorn d'an Otrone Personed pe da veleien ar c'houencho. Mad e ve kouls-koude lakat e-barz an Iliz eur c'hef merket warnan : *Aluzen ar C'Hoareiz*, evit digemer arc'hant ar re e ve dies d'e hen kas d'an Otro Person.

ARTIKL XI

Pidi a reomp ar gristenien da rei, peb hini muian ma c'hallo, evit ar Seminario, evit ar Skolio kristen hag evit Diner ar relijion.

Fournis d'ar Seminario ar pez o deus ezom, ha, muioc'h c'hoaz, sevel eur Seminer nevez, a zo daou dra a n'eont ket hep damant na poan-spered.

Kontan a reomp war largentez ar gristenien da zikour anomp da gas da-benn an obero mad se a zo ret derc'hel evit sevel ha diskri ar re a zo galvet da vont da veleien.

Koulz all, hepar Skolio kristen, hen gout a ret, n'eus ket relijion gant deskadurez ar vugale, hag ar fe hec'h-unan a ia da goll.

Ret eo, kousto da gousto, mirout ane.

Diner ar relijion a zo evit zikour ar velcien n'o deus ken paë ebet digant ar gouarnamant ; anez an aluzen-ze, na voint ket evit bevan ; ha gant-se, eo dleet da bep kristen rei anei, herve e c'halloud, ha dindan boan a bee'ched.

ARTIKL XII

De Sul ar Rouane, e vo gret ar gest evit ar Sklaved ; kest Gwener ar Groaz a vo, herve bolonte Hon Tad Santel ar Pab, evit an Douar-Santel ; hini sul ar Benz, evit ar bevien glany ha diremet 'zo en Hospital Sant-Brieg ; hini gouel an Ebrestel sant Per ha sant Pol, evit Diner Sant-Pec ; hini zul ar Rozéra evit ar skolio kristen ; hini an eil sul a viz du, evit an ilizo paour eus hon Eskopti ; hini an eil sul eus an Avant, evit ar zoudarded hag ar Yaouankiz kristen.

Ar sul diwean a viz Genver ha de ouel an Asau-
sion, e vo kestet evit ar Skol-vraz hanvet en galleg :
Université Catholique.

ARTIKL XIII

Pa zigoco unan-benag eus ar c'hesto-man, pe ar
gest evit ar Seminerio, e vo roet da c'hout d'an dud
adaleg ar sul arog, en pron an oferen-bred, hag an
arc'hant a vo digaset d'an Eskopti.

Pep kest a renker ober anei en holl oferinio hag
ofiso.

Allizer-man, gant gourc'hemenno ar C'Hoareiz, a vo
lennet en pron an oferen bred, en holl ilizo ha chapello
an Eskopti, ar sul warlerc'h ma vo arru.

Roet en Sant-Brieg, dindan on zin, on ziel, ha zin
Sekretour Braz on Eskopti, an 21 a viz c'hoevrer 1927.

† FRANÇOIS-JEAN-MARIE,
Eskop Sant-Brieg ha Landreger.

Dre urz an Otro n-Eskop :

J.-B. CARLUER,
Chaloni, Sekretour Braz.